

РЕЧ УНАПРЕД

Неда Антонић

судија Врховног суда Србије

Зашто "реч унапред"? Зато што је њена задаћа да вас уведе у свет информационих технологија, њене могуће злоупотребе са аспекта грађанско-правне регулативе и потакне на активно учешће у препознавању од злоупотреба, а самим тиме и изналажењу начина њеног откривања, доказивања и остваривања санкционисања у тој области.

Садржину хексагона природних права сваког човека чине његово право на живот, право на слободу, право на имовину, право на интелектуалну творевину, право на правду и право на правну државу.

У остваривању датог природног права, права на интелектуалну творевину, позитивни пропис који доноси држава из те области треба да одражава савремена схватања о ауторско-правној заштити, о положају аутора и корисника ауторских и сродних права, о њиховим међусобним односима и усаглашавању интереса аутора и корисника дела са интересима друштвене заједнице, обезбеђујући ове од сваке злоупотребе. Он је одраз степена цивилизацијског развоја економске снаге земље и друштвених односа у земљи.

Законом о ауторском и сродним правима Савезне Републике Југославије, а који је ступио на снагу 23.5.1998. године, и који је заснован на Бернској конвенцији за заштиту књижевних и уметничких дела, Светској (универзалној) конвенцији о ауторском праву (које је Југославија ратификовала), на Међународној конвенцији о заштити извођача, произвођача фонограма и радио-дифузних установа (Римска конвенција) и на Женевској конвенцији и о заштити произвођача фонограма од недозвољеног умножавања њихових фонограма као и на смерницама Савета Комисије европске заједнице о правној заштити рачунарских права и о праву изнајмљивања, давања на послугу и неким другим правима у вези са ауторским и сродним правима, дефинисано је које информационе технологије представљају ауторско дело (рачуарски програми у изворном, објектном и извршном коду - члан 2. Закона), а које у домен сродних права (произвођач базе података члан 130., 132., 133. Закона), примерено је стимулисао заштиту права, односно правних интереса носилаца тих права као и стицаоца искључивих овлашћења на ауторско и сродна права.

Овим лицима је дао средства заштите у виду тужбе у парничном поступку, приватне тужбе у кривичном поступку, захтева за утврђивање прекршајне одговорности пред органом управе. Омогућио је субјектима права да траже утврђивање конкретне повреде моралног и имовинског права, начина отклањања повреде и њеног даљег спречавања, да траже сатисфакцију у објављивању пресуде у јавним гласилима на трошак лица које је учинило повреду права, на задовољење у траженој исплати накнаде материјалне и моралне штете.

Овом приликом мој задатак није у излагању законских начина санкционисања радњи које представљају повреду ових права, већ на указивање неминовности стварања институционалних и стручних професионалних ресурса који ће обезбедити највећи могући степен њихове заштите.

Са тога разлога је нужно да правни лек којим се остварује ова заштита буде доступан, делотворан и остварен у разумном року, јер "спора правда није правда".

Грађанско-правни значај регулисању ове материје држава је дала у виду стварне надлежности суда који ће ту заштиту пружити. Законом о судовима ова заштита је дата у стварну надлежност окружним судовима.

Ово указује на високи степен и обим стручних знања вршилаца судијске дужности који поступају по таквим предметима.

Да ли је то увек баш тако?

То овиси од кадровске политике која се води у моменту избора вршиоца судијске функције.

Надаље, необично важан фактор представља и постојећа свест о значају интелектуалне својине и потребе њене заштите у датом друштву.

Заштита интелектуалне својине је једна од млађих грана правног система, али са становишта природног права "права на интелектуалну својину" представља начело човекове сигурности којој се непрекидно стреми од времена постанка цивилизације. Када се узме у обзир да су цивилизацијским напретком информационе технологије постале нераздвојиви део нашег живота због њихових карактеристика, могућности и намене то њихова заштита од сваке злоупотребе треба да буде прерогатив сваког друштва.

Само постојање прописа и институција који поступају по тим прописима није довољно да грађани остваре права која су им призната.

Са тога разлога да би судови са успехом пружили заштиту угроженом праву вршиоци судијске дужности морају располагати не само личним завидним обимом стручних знања, већ морају ради утврђивања или разјашњења чињеница за које је потребно стручно знање којим суд не располаже (информационе технологије) имати на располагању инструменте, доказна средства која ће им омогућити остваривање једног од основних начела, начела утврђивања материјалне истине.

Ту смо сада дошли на терен врло важног, у овој материји незаобилазног, доказног средства вештачења. У грађанско-правној материји оно је регулисано чланом 250 - 262. Закона о парничном поступку. Постојеће норме представљају инструмент у утврђивању евентуалних незаконитих радњи које подлежу санкционисању.

Извршиоци овог посла, начин вештачења, правила понашања, те разлози за изузеће за поступање у појединим предметима регулисани су наведеним нормама.

Али како ускладити постојеће техничко знање вештака из одређене стручне области са којима овај располаже и знања којима вештак мора располагати да би ово доказно средство било ефикасно у судском поступку.

Постојећа законска регулатива није довољна.

Мишљења сам, неопходно је посебним законским прописом уредити ову материју свеобухватно како би представљала основе системских решења овог доказног средства у свим поступцима, а њено регулисање посебним поступцима односило би се само на специфичности тих поступака и представљало *lex specialis*.

Не треба напомињати да за извршиоце овакве дужности треба бирати само лица која кумулативно посједују завидан обим стручних знања, лични кредибилитет у јавности и лични интегритет.

Правна лица, као једно од законских решења, која би била основана и бавила се пружањем ових услуга била би од круцијалног значаја не само у току вођења судског поступка већ и у поступку који претходи овоме. Начело економичности у остваривању заштите повређеног права као и начело њеног остваривања у разумном року указују на особиту важност предсудског поступка и решења спорног односа вансудским путем. Зато је оснивање правних лица којима би основна делатност била пружање услуга вештачења из области за која су потребна стручна знања којима суд не располаже веома целисходно.

Едукативна саветовања како вршилаца јавно тужилачке функције, судијске дужности тако и вештака треба да постану незаобилазан метод стварања квалитетно образованих кадрова у овој области.

И да завршим, овим уводним излагањем позивам вас да изнесете своја запажања и надасве предлоге који би допринели већој ефикасности постојећих нормативних, техничких и логичких инструмената у заштити од злоупотребе информационих технологија.

Уколико успемо као организовано цивилизовано друштво да створимо ефикасне инструменте заштите и санкционисања почињених злоупотреба информационих технологија исти ће уједно представљати свеколику превентиву, јер ће у њима потенцијални извршиоци препознати немогућност извршења "савршеног злочина".